

Antra dalis

PAMOKOS TAIKYMAS

II skyrius

IŠDAUŽTAS LANGAS

Pradėkime nuo paprasčiausio pavyzdžio: varžydamiesi su Bastiat, pasirinkime išdaužtą lango stiklą.

Įsivaizduokime jauną nenaudėlį, kuris pakelia plytgalį ir sviedžia į duoninės vitriną. Išbėga įniršęs parduotuvės savininkas, tačiau berniūkštis spėja pasprukti. Susirenka minia ir su slaptu pasitenkinimu žvelgia į žiojėjančią skylę vitrinose lange, į šukes, pabirusias ant duonos ir bandelių. Po kurio laiko minioje atsiranda poreikis filosofiškai įvertinti įvykį. Keletas dalyvių neabejotinai primins sau patiems ir krautuvininkui, kad nelaimė, šiaip ar taip, turi ir šviesiąją pusę. Ji duos darbo kuriam nors stikliui. Pradėję apie tai mąstyti, jie tai sukonkretina. Kiek kainuoja nauja stiklo vitrina? Du šimtus penkiasdešimt dolerių? Tai visai solidi suma. Pagaliau jei stiklai niekada nedužtų, kas atsitiktų stikliaus verslui? Stiklius turės 250 dolerių daugiau ir galės juos išleisti kitų prekėms, tie kiti savo ruožtu turės 250 dolerių daugiau, kuriuos galės išleisti dar kitų prekėms, ir taip iki begalybės. Išdaužtas langas plintančiais ratilais skleis pinigus ir užimtumą. Viso to loginė išvada, jei minia prie jos prieitų, būtų ta, kad mažasis nenaudėlis, mesdamas plytgalį, anaipol nepakenkė visuomenei, bet padarė jai gerą darbą.

Pažvelkime į mūsų pavyzdį kitaip. Jei minia ir teisi, tai tik pirmosios išvados atžvilgiu. Mažasis vandalizmo aktas pirmiausia suteiks daugiau darbo kuriam nors stikliui. Sužinojęs apie šį atsitikimą, stiklius nebus nelaimingesnis už karstadirbį, sužinojusį apie kieno nors mirtį. Bet krautuvininkas neteks 250 dolerių, kuriuos jis ruošėsi išleisti naujam kostiumui. Kadangi jis turės įstatyti naują stiklą, jam teks apsieiti be naujo kostiumo (ar kokio nors kitokio lygiaverčio daikto). Užuo turėjęs sveiką langą ir

250 dolerių, jis dabar turi tik langą. Arba, kadangi jis ketino šiandien nusipirkti kostiumą, – užuot turėjęs langą ir kostiumą, jis dabar bus priverstas tenkintis vien langu ir neturės kostiumo. O pažvelgę į jį kaip į visuomenės dalį pamatysime, kad visuomenė neteko naujo kostiumo, kuris būtų joje atsiradęs, ir dabar ji yra vienu kostiumu skurdesnė.

Žodžiu, tai, kad stiklius gauna daugiau darbo, reiškia, kad jo mažiau gauna siuvėjas. Jokio naujo „užimtumo“ neprisideda. Žmonės minioje galvoja tik apie du sandėrio dalyvius – krautuvininką ir stiklių. Jie užmiršta trečią potencialų dalyvį – siuvėją. Jie užmiršta jį būtent todėl, kad scenoje jis dabar nepasirodo. Po dienos ar poros dienų jie išvys naują vitriną. Jie niekada neišvys papildomo kostiumo kaip tik todėl, kad jis niekada nebus pasiūtas. Jie mato vien tai, kas krenta į akis.